

Az erő korszaka

Részlet

Simone de Beauvoir

Meggondolatlan kalandba bocsátkoztam, amikor elkezdtem magamról beszélni: az ilyesmit az ember mindig csak elkezdi, de sosem fejezi be. Már régóta szerettem volna mesélni életem első húsz évéről; sosem fogom elfelejteni, amint serdülő lánykoromban segélykiáltásokat intéztem ama bizonyos asszonyhoz, eljövendő önmagamhoz, akiben testileg és lelkileg annyira feloldódtam, hogy nem maradt régebbi énemből egy csipetnyi sem; könyörögtem, ragadjon ki ebből a semmiből, amibe elmerültem. Valószínűleg a könyveim is azért íródtak, hogy kifejezzem a régi könyörgésemet. Ötven éves koromban úgy éreztem, elérkezett a pillanat: kölcsönadtam tudatomat egy gyereknek, majd egy fiatal lánynak, akiket ott hagytam valahol az eltűnt idő mélyén, s az idővel együtt ők is eltűntek. Most életre keltem őket fekete-fehéren, a papiroson.

Tervemmel nem sokra mentem. Felnőtt koromban már nem hívtam többé segítségül a jövőt; amikor befejeztem emlékirataimat, egyetlen hang se késztetett arra, hogy folytassan. Elhatároztam, hogy valami másba fogok. S lám, mégse sikerült. Az utolsó sor alatt láthatatlanul is ott lebeg egy kérdőjel, melyről nem tudom elterelni figyelmemet. Mire is jó a szabadság? Az az egész zűrzavar, a nagy küzdelem, a menekülés, a győzelem — miféle értelmet adhatott mindennek az én életem? Az első mozdulatom az volt, hogy elsáncoljam magam könyveim mögé; de nem, ők sem adhattak feleletet, s éppen róluk van szó. Elhatároztam, hogy írok, írtam is, ez rendben van: de miért? Minek ezek a könyvek itt, s éppen ezek a könyvek? Kevesebbet vagy többet akartam-e ennél? Nem lehet egyforma mértékkel mérni húsz évem végtelen és hiú ábrándjait egy már befejezett művel. Én ennél sokkal többet akartam, de egyben sokkal kevesebbet. Lassan meggyőződtem róla, hogy emlékeim első kötete szinte megköveteli a folytatást: semmi értelme írói hivatásomról beszélni, ha nem kísérelem meg elmondani, hogyan valósult meg.

Elsősorban a szabadság volt az, ami 1929 szeptemberében, Párizsba való visszatérésem után, szinte részeggé tett. Róla álmodtam gyerekkorom óta, amikor még húgommal „felnőttet” játszottunk. Már elmondtam, hogy diákkoromban milyen szenvedélyesen vágytam a szabadságra. S most egyszerre itt volt; csodálatba ejtett minden mozdulatom könnyedsége. Reggel, amint kinyitottam a szememet, valósággal prüszköltem, ujjongtam a boldogságtól. Körülbelül tizenkét éves koromban kezdtem szenvedni attól, hogy nem volt a házban egyetlen sarok sem, amely kizárólag az enyém lett volna. A „Mon journal”-ban olvastam egy angol diáklány történetét, sóvárogva néztem a színnyomatot, amely a szobáját ábrázolta: egy íróasztal, egy heverő, könyvespolcok tele könyvekkel; élénk színű falak közt tanult, olvasott, teázott, mindezt tanúk nélkül tette: hogy irigyeltem! Életemben először sejtettem meg, hogy létezik az én életmódomnál sokkal különb is. S most aztán végre én is a magam gazdája vagyok! Nagyanyám kidobta szalonjából az összes karosszékeket, asztalkákat és csecsebecskéket. Puhafa bútort vettem, és húgom segítségével barna lakkal mázoltam át. Volt egy asztalom, székem, egy nagy ládám, amely ülőbútor és lomtár volt egyszerre, voltak polcaim, melyekre a könyveimet raktam, egy heverőm, melynek színe illet a narancsszínű papírtapétával borított falakhoz. Ötödik emeleti balkonnról kilátás nyílt a Danfort-Rochereau utcára és Belfort oroslánjára. Egy piros petróleumkályhával fűtöttem, amely igen bűdös volt, de nekem úgy tetszett, hogy még ez a bűz is védi magányomat, s ezért szerettem. Micsoda öröm, hogy becsukhattam az ajtómat és egész napokat tölthetek így távol mindenki tekintetétől! Hosszú ideig teljesen közömbösen hagyott a díszlet, amelyben éltem; talán éppen a „Mon journal” hatása alatt leginkább az olyan szobákat szerettem, amelyek egy heverőt és könyvespolcokat kínáltak; de ha kellett, még kevesebb is beértem, elég volt ha becsukhattam az ajtót, már ez is kielégített.

Nagyanyámnak házbért fizettem, s ő ugyanolyan tapintatosan bánt velem, mint a többi lakójával; senki sem ellenőrizte, mikor megyek haza és mikor jövök. Hazajöhettem hajnalban, és olvashattam egész éjszaka, alhattam délig, bezárkózhattam huszonnégy órára, s bármikor lemehettem az utcára. Dominique-nál ebédeltem rendszerint borscsot, s a Coupole kávéházban vacsoráztam legtöbbször egy csésze csokoládét. Szerettem a csokoládét, a borscsot, a hosszú pihenéseket, az álmatlan éjszakákat, de mindezek fölött a szeszélyeimet, melyekkel most már csaknem semmi sem szegült szembe. Boldogan jöttem rá, hogy a „lét komolysága”, amit oly sokat emlegettek a felnőttek, a valóságban nem is olyan komoly dolog. Letenni a vizsgákat, az bizony nem volt tréfa; keservesen kínlódtam, és féltem, hogy megbukok, és kifáradtam ebben az akadályversenyben. Most meg — semmiféle ellenállással nem találkoztam, valósággal örök vakáción éreztem magamat. Néhány különóra, s a kötelező órák a Victor-Duruy liceumban biztosították a mindennapi kenyeremet; ez a robot még csak nem is untatott, mert szinte úgy éreztem, hogy valami újfajta játékot játszom: felnőttet játszom. Határozottan fellépni a diákokkal szemben, vitázni az igazgatónővel és a diákok szüleivel, megszervezni a költségvetésemet, kölcsönkérni, cseberelni, kalkulálni — ezek a ténykedések mulattattak, mert először foglalkoztam velük. Emlékszem, milyen örömmel vettem át első csekkeket. Valóságos misztifikációnak éreztem.

Az öltözködés sosem érdekelt túlságosan; úgy öltöztem, ahogy nekem tetszett. Akkor még gyászoltam nagyapámat, és nem akartam senkit megbotránkoztatni, hát vettem egy szürke kabátot, kalapot és cipőt; csináltattam hozzá egy szürke ruhát, egy feketét és egy fehéret; selymes anyagokat választottam, reakcióképpen a mostanáig hordott örökös pamut és gyapjúanyagok ellen, krepdesint és valami ronda bársonyos kelmét, amely azon

a télen jött divatba. Rettentő rosszul, de igen feltűnően festettem magam: arcom mindkét oldalán egy piros folt viritott, sok púdert és ajakrúzst használtam. Nevetséges dolognak tartottam, hogy az emberek vasárnap sokkal jobban öltöznek, mint hétköznap; nekem minden nap valóságos ünnep volt abban az időben, s ezért minden alkalomra egyformán kicsíptem. Tudtam, hogy a krepdesin és a bársony nemigen illik egy liceum folyosóira, s azt is tudtam, hogy körömcipóm kevésbé lenne félretaposott, ha nem nyúznám reggeltől estig Párizs kövezetén, de fűtyültem az egészre. Az öltözködés azon dolgok közé tartozott, melyeket nem vettem komolyan.

Berendezkedtem, kicicomáztam magam, fogadtam a barátaimat, szórazni jártam; de ez csak a bevezetés volt. Akkor kezdődött igazán az én életem, amikor Sartre október közepén visszajött Párizsba.

Sartre eljött meglátogatni Limousinba; az Aranygolyó szállodában szállt meg Saint-Germain-les-Belles-ben; s hogy ne adjunk alkalmat a pletykára a falutól jó messze, kint a mezőkön találkoztunk. Milyen vígan vágtam át reggelenként a még harmatos mezőkön, ahol azelőtt tépelődtem magányom miatt! A fűbe ültünk beszélgetni. Először Párizstól és barátainktól távol nem is tudtam elképzelni, hogy ez a szórakozás ki tud bennünket elégíteni. „Hozunk majd könyveket és olvasunk” — ajánlottam, de Sartre felháborodott; még a sétákra vonatkozó javaslataimat is lefújta, allergikus volt a klorofillal szemben, a zöldellő legelők kifárasztották, csak akkor tudta a természetet elviselni, ha megfeledezett róla, hogy hol van. Nekem így is jó volt. Folytattuk hát a Párizsban megkezdett beszélgetésünket, s nemsokára azt vettem észre, hogy ha a világ végezetéig így folytatódná ez a beszélgetés, akkor se tudnánk kibeszélgetni magunkat. Alighogy felkelt a nap, máris delet harangoztak. Én hazamentem ebédelni a családi körbe; Sartre mézeskalácsot vagy sajtot evett, amit Madeleine unokanővérem tett ki titokban egy elhagyott galambdúcba, a „lenti ház” mellett, ő ugyanis szerette a romantikus dolgokat. S alig haladt át a nap a delelőn, máris esteledett, Sartre a szállodájába ment vacsorázni, ahol vigécek tanyáztak. Én azt mondtam szüleimnek, hogy egy könyvön dolgozunk, a marxizmus kritikáján. Azt hittem, ezzel megpuhítom őket, ismerve a kommunizmussal szemben táplált gyűlöletüket, de nemigen sikerült meggyőzőnöm őket. Négy nappal Sartre megérkezése után egyszer csak megpillantottam őket a legelő szélén, ahol Sartre-ral letelepedtünk. Elindultak felénk, apám arckifejezése igen határozott, de kissé zavart volt megsárgult szalmakalapja alatt. Sartre, aki aznap rikítórózsaszínű inget viselt, harciasan felugrott. Apám udvariasan megkérte, hagyja el a falut; az emberek járatják a szájukat, és az én helytelen viselkedésem árthat unokanővérem jóhírének, akit ugyanis férjhez akartak adni. Sartre élénken, de nem túl hangosan tiltakozott, mert eltökélte, hogy egy órával sem fog korábban visszautazni. Szóval kénytelenek voltunk találkozni a messzi gesztenyeerdőkben. Apám békén hagyott, és Sartre még egy hétig maradt az Aranygolyóban. Utána mindennap levelet váltottunk.

Amikor októberben ismét találkoztunk, én leszámoltam a múltammal; teljes odaadással merültem el viszonyunkba. De Sartre-nak nemsokára be kellett vonulnia katonai szolgálatra, s erre várva, vakáción érezte magát. A Saint-Jacques utcában lakott Sweitzer nagyszüleinél, s minden reggel találkoztunk az órany színekben pompázó Luxembourg-parkban, a fehér kőkirályok tekintete alatt; s csak késő este váltunk el. Jártuk Párizst, és folytattuk végnélküli beszélgetésünket; mérlegre tettük saját magunkat, kapcsolatunkat, életünket és megszületendő könyveinket. Ma nekem ezekből

a beszélgetésekben nem az látszik a legfontosabbnak, amiről beszéltünk, hanem az, amiről azt hittük, hogy hallgatólagosan egyetértünk: mert mégsem értettünk egyet, tévedtünk, csaknem mindenben csalódtunk.

Jártuk a magunk útját minden korlátozás, akadály, zavar és félelem nélkül; s még ma sem értem, hogy nem ütköztünk a legcsekélyebb akadályba se! Mert hiszen a pénztárcánk igen lapos volt; én éppencsak a mindennapi kenyereket kerestem meg, Sartre atyai nagyanyjának örökségének morzsáiból élt. Az áruházak tömve voltak számunkra hozzáférhetetlen áruval; a fényűző mulatók előttünk zárva voltak. De mi ezekre a tilalmakra közönnel, sőt megvetéssel válaszoltunk. Nem voltunk aszkéták, távoiról sem! De ma éppúgy, mint akkor — és Sartre ebben hasonlít rám — csak az elérhető s főleg a kézzelfogható dolgok érdekelték. Testestől-lelkestől átadtam magam kívánságaimnak, örömeimnek, úgyhogy hiú vágyakra már nem is maradt a lelkesedésemből semmi. Különben miért sajnáltuk volna, hogy nem autózhatunk, amikor a Saint-Martin csatorna mellett és a Quais de Bercy-n gyalogosan is annyi érdekes dolgot fedezhetünk fel? S amikor a szobámban kenyeret és májpástétomot ettünk, vagy a Memory-féle kocsmában vacsoráztunk, amelynek nehéz sör- és káposztaszagát Sartre annyira szerette, igazán nem éreztük, hogy bármitől is meg vagyunk fosztva. Esténként a Falstaff, a College Inn italai között válogattunk, szerettem a Vikings koktéjait, a Rue de Monparnasse-i „Bec de gaz” különlegességeit — na és a Ritz bárja talán jobb dolgokkal szolgálhatott volna? Voltak ünnepnapiaink is. Egy este a Vikingsben vacsoráztunk tyúkhúst áfonyával, miközben az emelvényen a zenekar a „Pavan love song” divatos számát játszotta. Tudom, hogy a lakoma nem lelkesített volna fel annyira, ha nem lett volna benne valami kivételes. Még pénzforrásaink szerénysége is az én boldogságomat szolgálta.

Egészségesek voltunk, mint a makk, és tréfás kedvűek. Én azonban sokszor nem tudtam eltitkolni bosszúságomat: arcom megváltozott, magamba zárkoztam, makacskodtam. Sartre úgy vélte ilyenkor, két személy lakik bennem: legtöbbször én voltam a Hód, de időnként ez az állat átadta helyét az eléggé kellemetlen fiatal nőnek: de Beauvoir kisasszonynak. Addig variálta ezt a témát, míg végül is sikerült felvidítania. Ami pedig őt illeti, vele sokszor megtörtént — reggel, amikor még zavaros volt a feje, vagy amikor a körülmények tétlenségre kényszerítették —, hogy hatalmába kerítette a rosszkedv. Ilyenkor hasonlított ahhoz a szenvedő rozmárhoz, melyet a Vincennes-i állatkertben láttunk, s melynek a fájdalommal valóssággal a lelkünkbe hasított. Egy ór beleöntött a szegény állat szájába egy egész vödör apróhalat, aztán a hasára ugrott. A rozmár, bendőjében a rengeteg hallal, az égre emelte apró és kétségbeesett szemét; az ember azt hihette volna, hogy ez az egész hatalmas hústömeg ezen a két kis hasadékon át akar egyetlen könyörgéssé változni, mert szegény még egy hangot se tudott kinyögni, hogy kifejezze mérhetetlen fájdalmát. Csak tátozott, könnyei lefolytak olajos bőrén, kétségbeesetten ingatta fejét, aztán összerogyott. Valahányszor a szomorúság feldúlta Sartre arcát, azt mondtuk, hogy a rozmár lelke kerítette hatalmába. Sartre maga fejezte be az ilyen metamorfózist, az égre emelte tekintetét, ásított, és hangtalanul könyörgött, ez a pantomim felélesztette jókedvét. Így aztán hangulataink nem tűntek a testi kiválasztódás véletlen következményének, hanem csupán álarcnak, amit legfeljebb perverzitásból öltünk fel, s amit akkor vehetünk le, amikor akarunk.

Egész ifjúságunk alatt, sőt később is, ilyenfajta komédiákban kerestünk menekvést; minden alkalommal, amikor valamilyen kellemetlen vagy súlyos helyzettel kellett szembenéznünk, mi transzponáltuk a dolgot, végletekig eltűlcsztuk, nevetségessé tettük, kiforgattuk, s így sikerült uralkodnunk rajta.

Anyagi helyzetünket is hasonló módszerrel intéztük el. Párizsba való visszatérésünk után pontos meghatározás helyett „morganatikus házasságnak” neveztük el kettőnk kapcsolatát. Általában M. Organatiquek-ék voltunk, szerény tisztviselők, nem voltak ambícióink, kevéssel beértük. Néha meg kiöltöztem, és elmentünk a Champs-Elysées-i moziba vagy a Coupole tánchelyiségébe, s ilyenkor amerikai milliárdosok voltunk. Mr. és Mrs. Morgan Hattick. Ez nem volt holmi hisztériás komédia, mellyel meg szerettük volna győzni önmagunkat, hogy pár órára élvezhetjük a gazdagok örömeit, csupán paródia, amely megerősítette a „nagy étellel” szemben érzett megvetésünket. A mi szerény gáláink kielégítettek bennünket, a gazdagság semmit sem jelentett számunkra; vállaltuk a helyzetünket. De ugyanakkor el is akartunk menekülni belőle; az a pénztelen kispolgári házaspár, akiket Organatique-éknak hívtunk, azok nem mi voltunk valóban, míg az ő bőrükbe képzeltünk magunkat játék közben, mi azért megkülönböztettük tőlük önmagunkat.

Környezetem észrevette, hogy mindennapi elfoglaltságaimat, sőt még a tanári hivatásomat is álarcosbálnak tekintem. A játék valóságútlenné tette életünket, s ebből arra következtettünk, hogy az élet be se fogad bennünket. Sehova se tartozunk, sem egy országhoz, sem egy osztályhoz, sem egy hivatáshoz, sem egy nemzedékhez. A mi igazságunk valahol máshol volt. Valahol az örökkévalóságban, és úgy gondoltuk, majd a jövő fogja felfedezni, hogy mi írók vagyunk. Mindenféle más meghatározás hamis. Azt hittük, a régi sztoikusok szabályait követjük, akik szintén a szabadságra tettek fel mindent; testestől-lelkestől a mű szolgálatába álltunk, mindent megtettünk, ami tőlünk függött, és igyekeztünk mindentől megszabadulni ami nem tőlünk függött, persze odáig már nem jutottunk, hogy az önmegtartóztatást is gyakoroljuk, ahhoz túlságosan mohók voltunk, de azért zárójelbe tettük. Mindentől való elszakadásunk, gondtalanságunk és a helytállás az adott körülmények között, arra csábított bennünket, hogy össze tévezzük helyzetünket az igazi szabadsággal. Hogy szétromboljuk ezt a tévhitünket, állást kellett volna foglalnunk önmagunkkal szemben, de erre alig volt mód, s egyáltalán nem is volt kedvünk hozzá.

Sbár a marxizmus és a pszichoanalízis, melyhez annyi fiatal csatlakozott, alig érdekelt bennünket, ez nem azért volt, mert csak az elemi fogalmakkal voltunk tisztában, hanem azért, mert nem akartuk önmagunkat távolról, idegen szemmel nézni. Nekünk az volt a legfontosabb, hogy önmagunkkal egyeztessük össze magunkat. Fontosabb volt számunkra megőrizni a szabadságot, mint elméletileg megszabni annak határait, mert az éppen veszélyben volt.

Ebben nagyon nagy volt a különbség Sartre és közöttem. Csodálatosnak találtam, hogy sikerült elszakadnom a múltamtól, hogy megállok a saját lábamon, hogy bízom önmagamban, hogy egyszer s mindenkorra önállósítottam magamat, s ezt senki tőlem el nem veheti. Sartre viszont csak férfikora állomásához ért, melyet utálva várt már régen; elvesztette első ifjúságának felelőtlenségét, belépett a felnőttek gyűlölt közösségébe. Független-

sége veszélyben volt. Először is kénytelen volt leszolgálni a katonaságnál tizennyolc hónapos tényleges idejét; aztán ott lefelkedett rá a tanári hivatás. Talált egy kibúvót: Japánba kerestek egy francia lektort, és ezért pályázott 1931. október elsejére; úgy számította, hogy két évig marad ott, s remélte, hogy utána még több országot is megismerhet. Szerinte az írónak, a krónikásnak, hasonlítania kell Synge „Baladin”-jára; és sehol se szabad végleg megállapodnia. És senki mellett. Sartre-nak nem volt semmi érzelme az egynejséghez; szerette a nők társaságát, akiket kevésbé nevelésesegeknek tartott, mint a férfiakat; nem szándékozott huszonhárom éves korára örökre lemondani társaságuk elbájoló változatosságáról. „Közöttünk — magyarázta kedvelt szótárát használva —, a szükségszerű szerelemről van szó; jó, ha megismerjük az esetleges, megeshető szerelmeket is.” Egy fából faragtak bennünket, és egyetértésünk addig tarthat, ameddig mi magunk: nem helyettesíthető tisztavirág-életű találkozásokkal különböző lényekkel; de miért kerülnének el szándékosan a csodálkozásoknak, megbánásoknak, sóvárgásoknak és örömöknek gazdag skáláját, amelyeket különben nem lennének képesek megismerni? Ezen sokat gondolkodtunk hosszú sétáink alatt. Egy délutána Nizánékkal megnéztük a Champs-Élysées-n a „Tempete sur l’Asie”-t, s utána gyalog elsétáltunk a Tuileriákig. Leültünk egy kőpadra, amely a Louvre egyik szárnyához támaszkodott; támlajaként egy ballusztrád szolgált, közöttük és a fal között csak egy kis rés volt; ebben a ketrecben egy macska nyávogott. Hogy kerülhetett ide? Túlságosan kövér volt ahhoz, hogy kiszabadulhatott volna. Már esteledett, és egy asszony jött papírzacskóval a kezében; ételmaradékot vett ki belőle, megetette a macskát, s közben gyengéden simogatta. Ebben a pillanatban javasolta Sartre: „Írjunk alá egy két-éves szerződést”. Én úgy tudom intézni a dolgokat, hogy két évig Párizsban maradjak, és hogy ezt az időt a legbizalmasabb közelségben töltsük el. Utána pedig, azt tanácsolta, keressek én is magamnak valami állást külföldön. Két vagy három évig távol lennének egymástól, aztán meg valahol a nagyvilágban, mondjuk Athénben, ismét találkoznánk, hogy hosszabb vagy rövidebb időre folytassuk az együttélést. Sosem válhatunk idegenné egymás számára, sosem fordulhatunk hiába egymáshoz, és semmi sem diadalmaskodhat barátságunk fölött; de nem szabad megengedni, hogy viszonyunk kényszeredett szokássá fajuljon. Mindenáron meg kell védenünk attól, hogy elromoljon. Én ebbe beleegyeztem. A válasz, amit Sartre tervbevelt, kissé megrémített, de valahogy elmosódott a távolban, és különben is tartottam magam ahhoz a szabályhoz, hogy ne csináljak semmiből idő előtt gondot magamnak; s bár a félelem át meg átjárt, én ezt gyengeségnek tartottam, és igyekeztem leküzdeni. Ebben nagy segítségemre volt Sartre szavahihetősége. Vele semmiféle tervezgetés nem volt bizonytalan, hiábavaló fecsegés, hanem biztos valóság. Ha azt mondta volna egy napon: „Találkozó pontosan huszonkét hónap múlva, délután ötök az Akropoliszon”, biztos lehettem benne, hogy ott fogom találni az Akropoliszon huszonkét hónap múlva, pontosan délután ötök. Nagyjából tudtam, hogy semmiféle szerencsétlenség nem érhet általa, hacsak nem hal meg előbb, mint én.

Sésics Vera fordítása